

Козлова В.А.

Kozlova V. A.

PROFESSIONAL TRAINING OF PEDAGOGES IN THE DIRECTION OF HEALTHCARE

The article deals with the problem of increasing the competence of the members of the pedagogical collective in the field of preserving pupils' health; the essence of the work on the formation of the institution of the educational system with the healthcare-saving component is substantiated; the program of teacher training and the main tasks of the educational institution on children's health care were outlined ; strategic directions for the development of teachers' professional motivation to healthcare of pupils are determined.

Key words: teachers, training, competence, health, healthcare, pupils.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ В НАПРЯМКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ

У статті розглянуто проблему підвищення компетентності членів педагогічного колективу в галузі збереження здоров'я школярів; обґрунтовано сутність роботи з формування виховної системи закладу зі здоров'язберігальним компонентом; окреслено програму підготовки педагогів та основні завдання управління навчальним закладом з питань охорони здоров'я дітей; визначено стратегічні напрямки розвитку професійної мотивації вчителів до здоров'язбереження вихованців.

Ключові слова: педагоги, підготовка, компетентність, здоров'я, здоров'язбереження, школярі.

Постановка проблеми. У наш час людина, її життя і здоров'я визнаються як найвищі людські цінності, оскільки вони є показником цивілізованості суспільства, головним критерієм ефективності діяльності всіх без винятку його сфер.

Здоров'я людини формується з дитинства. Тому не викликає сумніву, що в розв'язанні проблеми формування здоров'я людини як стану її повного благополуччя в усіх аспектах – фізичному, психічному, соціальному й духовному – пріоритетне значення має школа. Ідеями виховання здорового покоління, свідомого ставлення особистості до свого здоров'я та здоров'я інших, формування мотивації учнів на здоровий спосіб життя просякнуті найважливіші завдання сучасної шкільної освіти. (Конституція України, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція валеологічної освіти та ін.).

Практична реалізація визначених завдань залежить, насамперед, від учителя, завдяки якому процес навчання будь-якої шкільної дисципліни має стати невід'ємною частиною збереження й зміцнення здоров'я дітей. Не менш важливим є й те, щоб учитель слугував прикладом здорового способу життя.

Актуальність забезпечення вчителем здоров'ятворчих умов розвитку школярів підсилюється й тим, що реальна шкільна практика поки що не забезпечує збереження і покращення стану здоров'я учнів.

Наприклад, за статистичними даними, до 80-90% дітей шкільного віку мають відхилення у здоров'ї; за період навчання з 1-го по 9-й класи кількість здорових дітей зменшується у 4 рази. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, значна частина захворювань дітей і молоді має так звану дидактогенну природу (дидактичні неврози, стреси, перевантаження, стомлення учнів), тобто прямо викликана або спровокована школою.

Отже, реальна освітня практика вимагає розв'язання проблеми науково-методичного обґрунтування реалізації вчителем професійно-педагогічної діяльності, спрямованої на збереження та зміцнення здоров'я дитини, формування її усталеної мотивації на здоровий спосіб життя, на запобігання негативним впливам навчального процесу [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній педагогічній науці склалися певні напрями дослідження проблеми підготовки фахівців до здоров'язбереження: забезпечення валеологізації навчально-виховного процесу (О.Бондаренко, Ю.Васьков, Г.Грибан, С.Омельченко, В.Оржеховська, С.Страшко, В.Шахненко та ін.); вплив валеологічних знань і вмінь на якісні показники професійної культури майбутніх фахівців різних педагогічних спеціальностей (Н.Башавець, Н.Бєлікова, Д.Воронін, Т.Куйдіна, Г.Мешко, І.Поташнюк, Н.Пясецька); готовність та професійна готовність майбутнього вчителя до здоров'язберігальної діяльності (І.Гавриш, Т.Горелова, В.Кондрашова, О.Міхеєнко, В.Серіков, В.Сластьонін та ін.); формування валеологічної компетентності майбутніх вчителів (О.Бондаренко, О.Дорошенко, В.Нестеренко та ін.)

Мета статті полягає у вивченні шляхів удосконалення підготовки педагогів до валеологічної діяльності.

Об'єкт – процес підвищення професійної підготовки педагогів.

Предмет – педагогічні умови формування валеологічних знань вчителів в освітньому середовищі.

Методи дослідження: теоретичний аналіз й узагальнення науково-методичної літератури, передового педагогічного досвіду.

Викладення основного матеріалу. З погляду дослідника Л.Б.Дихана, для створення валеологічного простору у школі педагоги повинні мати певну суму знань із вікової фізіології, шкільної гігієни, психології розвитку, отриману у ході базової професійної підготовки. Однак спостереження показують, що ці знання не «педагогізовані», вчитель має пристосовувати їх до педагогічної діяльності самостійно. Подібної трансформації часто не відбувається. Вочевидь на первинному професійному рівні навчання робиться тільки незначний акцент на необхідності збереження здоров'я учнів. Тому у педагогічному середовищі достатньо розповсюдженою є така думка: «Я не лікар і не психолог. Моя справа – вчити» (цитата із життя).

Насправді здоров'я дітей під час навчального процесу повністю знаходиться в руках вчителя. І саме від педагога, від його внутрішньої, особистої позиції, від його системи цінностей, від його ставлення до дітей і педагогічних впливів залежить, чи буде освіта здоров'язберігальною чи здоров'яруйнівною.

Підвищення педагогічної компетентності в галузі охорони здоров'я школярів на основі змін професійних ціннісних установок знижує ризик негативного впливу вчителя на здоров'я дитини. Проведемо прості розрахунки. Якщо навіть учителі присвоюють 10% переданих учням знань і вводять їх у свою педагогічну діяльність (за правильно організованого навчання, маємо надію, набагато більше), а в школі – 40 педагогів, то віддача складає 400%, що відповідає зусиллям 4 фахівців в галузі здоров'я. [2]

Навчання вчителів можливо організовувати різними способами. Традиційно ця проблема вирішується в інститутах післядипломної освіти. Однак можлива організація навчання у самій школі, без відриву від основної професійної діяльності. Прикладом такого навчання є розроблений Л.Б.Диханом курс «Теорія і практика

охорони здоров'я школярів». Програма курсу включає проведення лекційно-семінарських і практичних занять. Окрім цього, курс передбачає передачу значимих для проведення оптимізації знань, умінь і навичок слухачів, але в широкому баченні – створення умов для формування в учителів ціннісних орієнтацій і смислових установок в галузі здоров'я та здорового способу життя (ЗСЖ).

Програма навчання завбачає вирішення наступних завдань:

- 1) створити основу для формування саногенного мислення вчителів;
- 2) озброїти вчителя новітніми теоретичними і практичними знаннями в галузі здоров'я і охорони здоров'я школярів;
- 3) формувати здоров'язберігальні педагогічні уміння і навички;
- 4) активізувати обмін знаннями і досвідом між вчителями;
- 5) сприяти виробленню у педагогів потреби у неперервній самоосвіті і самовдосконаленні в галузі здоров'я.

При розробці програми курсу і виборі змісту, форм та методів навчання необхідно враховувати, на думку Л.Б.Дихана, труднощі післядипломної освіти фахівців, що у повній мірі стосується вчителя-практика. Як правило, це вже особистість, що склалася, з певним арсеналом професійних знань і умінь, життєвим та трудовим досвідом, котрий у всьому може бути успішним. Така особливість фахівця робить його не завжди сприйнятливим до нових знань, створює своєрідний психологічний бар'єр між учнем і педагогом, котрий необхідно враховувати під час теорії навчання. Вчителі як професійна група, особливо схильна до позиції «Я сам знаю, як треба», що утруднює їх перехід із ролі вчителя в роль учня.

Вочевидь існує ряд факторів, які визначають інтерес до інформації про здоров'я і здоров'язбереження школярів, а саме:

- новизна знань про здоров'я у світлі сучасної позитивної концепції здоров'я, відсутність практичного досвіду і існуючих професійних стереотипів у даній галузі;
- бажання вчителя бути професійно визнаним з точки зору всіх аспектів цілісної педагогічної діяльності;
- орієнтованість більшості вчителів на соціальну норму гуманного ставлення вчителя до дитини, що посилюється у зв'язку з розширенням гуманістичної парадигми освіти.

Необхідно враховувати, що не у всіх вчителів однаково добре розвинена потреба у професійному вдосконаленні і визнанні. Тому існує необхідність поєднувати професійно-значущу інформацію з особистісно-значущою. Вірогідно, що особиста зацікавленість слухачів вирізняється реальною життєвою цінністю здоров'я для кожної людини, бажанням бути фізично і психічно здоровим. До 45 років педагоги, як правило, самі мають виражені проблеми зі здоров'ям, високий рівень невротизації, що підвищує інтерес до проблематики здоров'я. У цьому зв'язку, в кожному модулі програми відбувається об'єднання інформації, спрямованої на формування особистого здоров'я вчителя з відомостями про педагогічні аспекти розглядуваної проблеми.

Зацікавленість педагогів не може забезпечуватися тільки змістом навчання. Варто підбирати такі форми і методи, котрі дозволять впевнити вчителя в необхідності виконання норм і правил ЗСЖ, збереження здоров'я школярів, створити умови для їх послідовного практичного застосування. Для цього під час вибору методів, форм і прийомів навчання, окрім загальнодидактичних принципів, ймовірно врахувати можливість задоволення характерних для кожної людини потреб у пізнанні себе, безпеці, ставленні до оточуючих, любові, а також актуалізації попитів у самовдосконаленні.

Цілі і завдання, а також рекомендований особистісно-значущий підхід до освіти вчителя, вміщують низку умов, необхідних для забезпечення успішності навчання педагога в теорії і практиці здоров'язбереження. До них відносяться:

- виражена позитивна площина навчання. Цьому допомагає використання легкої музики, гумору і відверте емоційне прийняття колег;
- принципово нова інформація з використанням пріоритетних напрямів знань про здоров'я. Концентрувати увагу вчителів важливо не на хворобах, а на можливостях самовдосконалення фізичного, психічного, духовного здоров'я. Ціннісне ставлення вчителя до здоров'я формується через категорію щастя, радості, любові, відповідальності за своє життя і здоров'я. Саме такий підхід до проблеми здоров'я забезпечує інтерес учителів до семінарів і актуалізує проблему збереження здоров'я в системі особистісних цінностей, в їхній професійній діяльності;
- самодіагностика вчителем стану свого здоров'я. У ході підготовки до кожного заняття ймовірно продумати форму діагностики. Чи то буде психологічний тест, чи визначення тривалості дихальної паузи, фахівець вибиратиме в залежності від своєї підготовки. Результати діагностики не повинні розглядатися колективно. Завчасна діагностика розрахована на актуалізацію проблеми, підвищення інтересу до неї, можливість зануритися в світ учня. Наприклад, говорячи про працездатність, можливо запропонувати вчителям для виконання коректурні проби. У ході самоперевірки педагога згадають, що помилки властиві і їм, що це ще не злочин;
- реальний досвід самозмін. Постійне ініціювання турботи вчителя про власне здоров'я, позитивні зміни, що дійсно відбуваються – це найкращий аргумент для впевненості у необхідності приділяти увагу здоров'ю дітей. Закликайте частіше вчителя творити своє здоров'я разом з дітьми під час фізкультхвилинок на уроці, на перервах, на уроках фізичного виховання. [2]

Обов'язковою умовою дієвості семінарів виступають практичні вправи. Наприклад, можливо потренуватися довільно створювати радісний настрій, проаналізувати на прикладі особистих відчуттів зв'язок між настроєм і напругою м'язів шиї та спини, познайомитися з елементарними релаксаційними вправами. Задоволення і реальний досвід перетворень, «створення» себе допомагають успішно провести сугестивне занурення в емоційну пам'ять дитинства, події перших років шкільного життя і т.д. Обговорення спогадів дозволяє перейти до розмови про позитивні або, навпаки, негативні моменти спілкування з дітьми. Недавній досвід «шкільних переживань» не дозволяє зайняти вчителю в стереотипну позицію учня; заохочення зі сторони адміністрації за участь у здоров'язберігальній діяльності. Кожен із нас в тій чи іншій мірі залежить від думки оточуючих, тим більше, від оцінки керівництва. Позитивне ставлення адміністрації, насправді повинно перетворитися на активну участь в семінарах, що є досить значимим, оскільки створює зовнішню мотивацію для впровадження у професійну діяльність учителя здоров'язберігального компонента.

Окрему увагу потрібно приділити питанню гуманізації навчання і виховання, переходу діяльності педагогічного колективу в парадигму особистісно-орієнтованого навчання. Л.Б.Дихан зазначає, що принципи особистісно-орієнтованого навчання і проблема здоров'язбереження не мають принципів відмінностей та можуть доповнювати один одного.

Найбільш адаптивною формою поступового переходу до особистісно-орієнтованого навчання є початкова реалізація особистісно-орієнтованого підходу як гуманістичного феномену, що утворює ідеї поваги до особистості дитини,

партнерства, співпраці, діалогу, індивідуалізації.

Таке поступове перетворення ціннісних установок збільшує з часом кількість вчителів, що орієнтуються на «розвиток», а не на «результативність». Це сприяє розширенню функцій учителя, котрий сприймається вже не як репетитор, що формує у дітей основні навички, а як фахівець, котрий відповідає за гармонійний розвиток дитини.

Тип вчителя, орієнтованого на «розвиток» характеризується наступними особливостями: він прагне передусім розвивати особистість дитини, спираючись на емоційні і соціальні чинники; дотримуватися гнучкої програми, не обмежуючись змістом вивченого предмета; йому притаманна вільна манера викладання, індивідуальний підхід; щирий, дружній тон спілкування. Саме цей тип вчителя виробляє позитивне підкріплення і надає допомогу у процесі вирішення школярем навчальних завдань, гнучко варіює ступінь складності пропонованих задач і час, коли вони подаються. Експериментальні дослідження показують, що в класах, де працюють вчителі, орієнтовані на «розвиток», фіксується менша виразність мотиву невдачі і шкільної тривожності. Учні таких вчителів вважають себе більш старанними і більш обдарованими, чим це спостерігається у школярів, де вчителі орієнтовані на «результат».

Очевидно, що стиль викладання вчителя, орієнтований на «розвиток», може бути віднесений до здоров'язберігального, котрий ще раз підкреслює близькість здоров'язберігального і особисто-орієнтованого підходу до навчання.

В аспекті розробки занять з підготовки вчителя до діяльності зі зміцнення здоров'я молодших школярів, з позиції І.І.Капальчиної, особливе місце належить теоретико-методологічній основі самої освіти і педагогічним технологіям навчання й виховання в цьому напрямку. Під цим вбачається не тільки формування низки знань і рекомендацій для розширення кругозору, але й активне використання знань та умінь, спрямованих на виховання здорової особистості школяра. Діяльність учителя в розглядуваній площині являє собою складну за функціональною структурою і психологічному змісті роботу, що потребує знань в галузі філософії і соціології, фізіології і фізичної культури, психології і педагогіки, традиційної і нетрадиційної медицини та ін. наук, а також виявлення умінь і навичок, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я. Враховуючи цей факт, підґрунтям для проектування занять можуть бути наступні положення:

- заняття є невід'ємною складовою неперервної педагогічної самоосвіти і формування загальної культури вчителя;
- відповідність змісту запропонованого матеріалу закономірностям формування здоров'я молодшого школяра з урахуванням віково-статевого, індивідуального і соціального розвитку;
- неперервне і розвивальне навчання як умова формування індивідуальних психофізіологічних особливостей і становлення грамотності школярів в галузі ЗСЖ;
- системний підхід до розуміння здоров'я школяра та керівництва підготовкою учнів до здійснення здоров'язберігальної діяльності в єдності діагностичних, корекційних і розвивальних технологій.

Тож основним завданням практичних занять є удосконалення діяльності педагогів, здатних забезпечити більш високий рівень навченості та культури школярів, формування на цій основі гармонійних стосунків, котрі він вносить у процес навчання. [3]

Робота з педагогічними кадрами у навчальному закладі, що проводиться з метою підвищення виховного потенціалу в напрямку здоров'язбереження

передбачає, на думку дослідниці О.А.Волкової, наступні дії:

- удосконалення структури і змісту навчання як виховного компонента у предметній підготовці учнів;
- вирішення на педагогічних радах, методичних об'єднаннях проблеми послідовності між рівнями і ступенями освіти з питань виховання;
- підвищення професійного рівня управління виховною діяльністю у навчальному закладі через методичні семінари;
- удосконалення програм гурткової, клубної, студійної виховної роботи, що забезпечує вільний вибір і особистісно-орієнтований підхід до навчання;
- сприяння формуванню активної життєвої позиції, уміння протистояти асоціальним явищам;
- формування в учнів усвідомленого ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих людей;
- розробка і впровадження тематичної програми «Здоров'я – цінність», включаючи в її реалізацію батьків, відповідні служби школи, району, міста;
- перегляд змісту методичного об'єднання класних керівників з урахуванням мети і завдань виховної системи навчального закладу, які сприяли б підвищенню якості виховної діяльності зі здоров'язбереження учнів;
- підвищення професійного рівня класних керівників через проведення консультацій з організації і аналізу результатів діагностичної діяльності зі здоров'язбереження;
- щорічна організація моніторингу з виявлення особистісного зростання учнів з питань ставлення до власного здоров'я, рівня вихованості школярів;
- підвищення професійного рівня педагогів, вихователів через організацію різних форм методичної роботи в школі, що є професійним об'єднанням педагогів [1].

Виявлення професійної готовності до здоров'язбереження стосується характеру ставлень фахівців до проблеми здоров'я і його охорони, ступеня особистої культури здоров'я і ЗСЖ, рівня підготовленості як керівництва школи, так і всіх співробітників, передусім, педагогів. Оптимальний рівень професійної компетентності працівників освіти в питаннях здоров'язбереження був виділений О.А.Шкляровою через загальні вимоги, котрі визначено в трьох аспектах: усвідомлювати, знати, володіти.

Педагог навчального закладу повинен **усвідомлювати** абсолютну цінність здоров'я і його універсальну значимість як найважливішого чинника і умови повноцінного життя. Він повинен розуміти важливість і відповідальність здоров'язберігальної діяльності не тільки в навчальному процесі, але й в повсякденній життєдіяльності, осмислювати цінність особистої культури у ставлення і відповідальності за власне здоров'я й здоров'я своїх вихованців.

Педагог навчального закладу повинен **знати** чинники здоров'я: складові здорового способу життя, принципи і правила здоров'язберігальної та здоров'ярозвивальної поведінки й діяльності. Як професіонал, він повинен знати компоненти і якісні параметри здоров'язберігального освітнього середовища, характер впливу факторів мікро- і макросередовища на процеси розвитку людини, концептуальні і практичні підходи, прийоми і методи підвищення якості освітнього простору, прийоми і технології здоров'язбереження.

Педагог повинен **володіти** основними вміннями і навичками з оптимізації освітнього середовища, стратегічного планування і упорядкування нововведень, результатом яких є позитивна динаміка якісних ознак середовища, спільної

організації дій суб'єктів освітнього процесу у вирішенні відповідних завдань.

У розвитку навчального закладу «Школа здоров'я», з погляду О.А.Шкляррової, підвищення професійної кваліфікації педагогічного складу є першорядною умовою успішної роботи. Між тим, це важлива умова в реалізації будь-якої інноваційної діяльності, успіх якої в багатьох випадках залежить від організації науково-методичної роботи у школі. Ефективність науково-методичної роботи торкається якості управління нею, а отже, адміністрації. Завдання всіх керівників школи, що здійснюють науково-методичну підтримку і супровід діяльності педагогів полягає в тому, щоб процес професійного розвитку педагогічного колективу, підвищення професійної кваліфікації був цілеспрямованим, компетентнісно-орієнтованим, забезпечував не тільки професійне, але і особистісне зростання [7].

Практика роботи з колективом показала, що починати треба з аналізу стану загальних педагогічних компетентностей педагогів. У кваліфікаційних характеристиках працівників освіти найпершою має бути закладена така важлива умова професійної діяльності, як збереження здоров'я учнів у ході навчального процесу. В силу різних об'єктивних обставин і індивідуальних причин – вік педагога, певний консерватизм у «розподілі пріоритетів освітньої діяльності», велика завантаженість, фізична і емоційна втома і т.д. – навіть самі важливі педагогічні компетентності – методологічні, психолого-педагогічні входять у стадію деякого застою у своєму розвитку. Значна кількість педагогів знижує свою професійну мобільність, зменшує рівень життєздатності.

3 акмеологічних позицій життєздатність особистості характеризується як соціально і психологічно обумовлений рівень розвитку, котрий традиційно пов'язується зі знаходженням людиною ознак самостійності і самодостатності (А.А.Ярулов). П.І.Трет'яков характеризує професійну життєздатність як особливий стан людини, його життєвий і професійний досвід, котрий забезпечує особистісну ситуаційну адаптацію до соціуму.

Показники, що характеризують і дозволяють визначити стан професійної життєздатності педагога розкриваються через наступні параметри:

- 1) збалансованість необхідних знань і умінь;
- 2) інструментальність знань, умінь і навичок, котрі демонструє фахівець у певних професійних ситуаціях;
- 3) самореалізацію чи соціальну адаптацію за допомогою:
 - цілеспрямованого функціонування;
 - цілеспрямованого розвитку;
 - цілеспрямованого пристосування.

Професійна життєдіяльність педагога визначає його функціональну грамотність у прийнятті і реалізації адекватних управлінських рішень типу:

- є проблема (у нашому випадку йдеться про стан здоров'я, здоровий спосіб життя і культуру здоров'я учнів), важливо бачити її і правильно визначити, сформулювати;
- є визнання і усвідомлення проблеми (розуміння того, що чинники шкільного середовища, професійна діяльність вчителя можуть здійснювати негативний вплив на стан і розвиток здоров'я учнів; успішність і поведінка школярів напряду залежить від дійової турботи вчителя про їхнє здоров'я під час навчання);
- важливо шукати шляхи вирішення проблем професійної життєздатності (з урахуванням характеру і рівня загострення проблеми, ресурсних можливостей навчального процесу).

Проявами функціональної грамотності, що підтверджує професійну

компетентність і життєздатність педагога, є його готовність та прагнення правильно вирішувати проблему здоров'язбереження, а не шукати пояснень, чому вона не розв'язується чи не може бути вирішена [6].

О.О.Леонт'єв характеризує **функціональну грамотність** як здатність людини використовувати необхідні знання для виконання життєвих завдань. Ю.В.Кулюткін підкреслює, що **функціональна грамотність** є першочерговою основою в розвитку творчого потенціалу особистості, яка дозволяє людині реалізувати себе в різних видах діяльності.

Основою для вирішення проблем здоров'язбереження є підвищення валеологічної грамотності педагогів навчального закладу. Педагогіка здоров'язбереження актуальна у вітчизняній системі освіти вже більше 10 років, однак до цього часу вчені і дослідники відмічають, що у значної частини педагогів системи загальної освіти є недостатніми знання про принципи і підходи до грамотної організації та розвитку здоров'язберігального середовища, низький рівень культури здоров'я, ціннісно-сислової компетентності в реалізації здоров'язберігальної діяльності.

Завдання керівництва школи полягає в тому, щоб виділити здоров'язберігальні компетенції і розробити внутрішкільну програму підвищення кваліфікації педагогів з основоположних питань збереження і розвитку здоров'я. Аналізуючи компоненти функціональної грамотності у питаннях здоров'язбереження, О.А.Шклярова визначає наступні складові:

- наукові уявлення про здоров'я, ЗСЖ, чинники, що впливають на здоров'я;
- розуміння і розкриття значення «здоров'я» як цінності;
- уміння відстежувати і фіксувати позитивні та негативні зміни у стані власного здоров'я і здоров'я оточуючих;
- здатність складати ефективну і дійову програму збереження та розвитку свого здоров'я на основі моделі образу себе як здорової людини;
- уміння складати ефективну і дійову програму збереження здоров'я учнів в умовах навчального процесу;
- здатність створювати і підтримувати екологічно комфортне освітнє середовище, що відповідає всім вимогам здоров'язбереження;
- володіння способами організації і реалізації діяльності з профілактики здоров'язбереження;
- володіння різними освітніми технологіями, в тому числі технологіями навчання і виховання дітей з проблемами у розвитку;
- вивчення ефективності навчального процесу з формування здоров'язберігальної компетентності учнів;
- реалізація на практиці здоров'язберігальних принципів організації навчального заняття (здоров'язберігальні технології на уроці);
- здоров'язберігальна спрямованість виховних заходів і індивідуальної роботи з учнями;
- готовність до активної участі у спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходах своїх вихованців;
- продуктивна робота з батьками;
- взаємодія із закладами додаткової освіти і т.д. [7]

Вирішити завдання підготовки всього педагогічного колективу і співробітників школи щодо реалізації здоров'язберігального напрямку у навчальному процесі, виховній роботі і додатковій освіті – справа непросте. Це має підштовхнути колектив

до пошуку соціальних партнерів (організацій і спеціалістів, робота яких безпосередньо пов'язана зі здоров'ям дітей і підлітків), до співпраці з установами додаткової професійної освіти і професійної підготовки педагогічних кадрів, науково-дослідними інститутами, що займаються проблемами здоров'я, центрами методичного забезпечення роботи ЗНЗ ті ін.

Організація систематичних науково-методичних консультацій і семінарів допомагає суттєво підняти професійний й теоретико-методологічний рівень педагогічного колективу школи. Варто усвідомити необхідність вивчати питання збереження і зміцнення здоров'я, здоров'язберігальної діяльності всіма педагогами школи.

Початкові теми самоосвіти варто зорієнтувати на підвищення когнітивного компоненту здоров'язберігальної діяльності вчителів, що мають недостатні знання з проблем здоров'я, ЗСЖ дітей та підлітків. З роками вибір тем повинен більше відображати технологічну складову здоров'язберігальної діяльності вчителя. Однак ціннісно-смысловий, методологічний компоненти завжди мають бути затребувані вчителями. Саме особиста ініціатива і активність значної частини педагогів дозволяють за короткий термін зібрати і використати результати наукових досліджень, досвід педагогічної практики зі здоров'язбереження.

Для методичних об'єднань ймовірно визначити пріоритетні для ЗНЗ теми з вивчення, адаптації і апробації інноваційного досвіду. Результати роботи педагогів і творчих груп повинні систематично обговорюватись на засіданнях методичних і творчих об'єднань учителів-предметників, класних керівників, вихователів ГПД, педагогів додаткової освіти. За таких умов тема здоров'я швидко стане основною на внутрішкільних семінарах і педагогічних радах.

Як показує практика впровадження здоров'язберігального напрямку роботи школи, варто створити інформаційно-методичну базу, до якої вмістити наступні блоки:

- особливості розвитку здоров'я дітей і підлітків;
- фактори здоров'я і ЗСЖ;
- оздоровчі технології у навчальному процесі;
- навчально-методичні розробки уроків;
- виховання ЗСЖ;
- система робота з батьками.

Для того, щоб у внутрішкільній науково-методичній роботі з підвищення професійної компетентності учителів був реальний орієнтир, у ході декількох колективних обговорень була розроблена модель учителя центру навчання здоров'ю.

Самим складним є завдання з формування мотивації вчителів щодо систематичного використання здоров'язберігальних освітніх технологій у повсякденній роботі. Педагоги можуть дати прекрасні відкриті уроки і заходи, що відповідають принципам здоров'язбереження. Але тільки 50-55 % з них застосовують отримані знання в щоденній практичній роботі.

Планування роботи з мотивації педагогічного складу – одне із самих пріоритетних і важких напрямів у діяльності адміністрації ЗНЗ. На думку О.А.Шклярової, тут необхідно враховувати:

- вік педагогічного складу, що пояснює зниження ініціативи і активності, «вірність» застарілим уявленням і позиціям;
- рівень здоров'я вчителів і увесь комплекс захворювань, у тому числі професійно обумовлених, стан професійного здоров'я;

- відсутність готовності до новаторства, інноваційної діяльності;
- недостатньо розвинену мобільність, що необхідно в умовах стрімкого розвитку освіти; відсутність бажання сприймати нововведення, приймати вимоги і виклики часу та професійно відповідати їм.

З метою підвищення мотивування вчителів до здоров'язбереження учнів ймовірно розробити стратегію розвитку професійної мотивації, в основу якої покладено стимулювання внутрішніх (особистісне зростання, служіння суспільству, здоров'я) і зовнішніх (матеріальне благополуччя, соціальне визнання) прагнень педагогів.

Для розвитку професійно грамотного ставлення до проблеми збереження здоров'я учнів, важливим є існування продуманої програми з підвищення мотивації педагогів, що вміщує:

- навчання педагогів прийомам самоаналізу, цілепокладанню в плануванні;
- систему стимулювання як зовнішніх, так і внутрішніх прагнень педагогів;
- вибудовану систему розвитку соціального партнерства зі спеціалістами і вченими, що займаються проблемами здоров'я школярів;
- створення комфортних умов для роботи педагогів, при цьому необхідно приділяти особливу увагу реалізації принципів здоров'язбереження, професійному здоров'ю педагогів, дійовій турботі про розвиток культури здоров'я зі сторони керівників ЗНЗ.

Необхідною умовою і механізмом управління якістю професійної життєздатності педагогів є система педагогічної діагностики. Вона вміщує аналіз стану здоров'я самих педагогів і оцінювання їхньої готовності до здоров'язберігальної діяльності, що дозволяє визначити динаміку розвитку професійних компетенцій у вирішенні валеологічних проблем.

Ідея підвищення професійної готовності вчителів до здоров'язберігальної діяльності може здійснюватися через розвиток уваги до власного здоров'я педагога, ініціативи і підтримки ЗСЖ, розширення культури здоров'я вчителя. На цьому етапі можливе залучення фахівців, які в силу своєї професійної компетенції допоможуть педагогу вибудувати програму раціональної життєдіяльності, що сприятиме збереженню його здоров'я.

Дослідниця Л.П. Омельченко підкреслює, що успішність упровадження здоров'язберігальної діяльності вчителя передбачає співробітництво, суб'єкт-суб'єкту взаємодію всіх учасників педагогічного процесу (учнів та їхніх батьків, учителів та інших співробітників навчального закладу), а отже, вимагає дотримання певних умов, основними з яких є:

- координація зусиль усіх учителів навчального закладу, що передбачає створення методичної ради, яка має забезпечувати координацію форм внутрішньошкільного управління процесом здоров'язбереження учнів, взаємопогоджену роботу та взаємозв'язки класних керівників й учителів-предметників, від співпраці й спільних зусиль яких багато в чому залежить ефективність здоров'язберігальної діяльності; здійснення коригування, затвердження методичних рекомендацій вчителям школи з питань використання засобів, форм та методів здоров'язбереження учнів;

- ефективність здійснення здоров'язберігальної діяльності передбачає створення для кожного навчального закладу відповідної програми. Така програма слугуватиме базою для цілеспрямованого планування роботи вчителя таким чином, щоб кожний педагог був у змозі найбільш повно реалізувати себе у навчально-

виховній роботі, у здійсненні міжпредметної інтеграції з питань здоров'я. У такій програмі мають посісти логічне місце і спеціальність кожного викладача, його роль у реалізації позанавчальних заходів, аспекти здорового способу життя, які найбільш близькі конкретному вчителю у формуванні й забезпеченні здоров'я учнів;

- цілеспрямована організація системи науково-методичної роботи з учителями, спрямована на підвищення кваліфікації педагогів з проблем збереження й зміцнення здоров'я учнів, що може здійснюватися через функціонування психолого-педагогічного семінару з питань розвитку дитини, її здоров'я, чинників, що позитивно та негативно впливають на здоровий розвиток учнів, а також через роботу педагогічного консиліуму, творчих груп учителів.

Наприклад, з метою створення сприятливої психоемоційної атмосфери процесу підготовки вчителів у роботу семінару необхідно залучати різні форми та методи активізації навчально-пізнавальної діяльності, а саме: евристичні бесіди, диспути, «круглі столи», які забезпечують активну розумову діяльність, вільний обмін думками, спрямовують учителів на самостійний пошук оптимальних способів спілкування одне з одним; соціально-психологічні тренінги, рольові та ділові ігри, аналіз типових ситуацій професійної діяльності, що сприяє формуванню комунікативних умінь, розвитку навичок рефлексії, управління поведінкою у складних ситуаціях соціальної взаємодії.

Ефективним засобом підвищення професіоналізму вчителів є також започаткування роботи педагогічного консиліуму, до складу якого можуть увійти вчені, педагогічні працівники, психологи, медичний персонал закладу. Завданнями педагогічного консиліуму є: залучення вчителів до наукової та видавничої діяльності; розробка плану індивідуальної роботи з учителями; проведення консультацій учителів з питань основ психології та педагогіки, спостережень і діагностування учнів; навчання способів й надання рекомендацій щодо розв'язання індивідуального підходу до учнів; допомога вчителю в організації самоосвіти як особистісної потреби в підвищенні рівня професійної майстерності, що не залежить від віку й професійного досвіду педагога.

Розвитку професійної майстерності сприятиме й робота творчих груп учителів за інтересами, на засіданнях яких може проводитись обмін досвідом, педагогічними розробками, здійснюватись колективний пошук шляхів інтенсифікації процесу набуття знань, умінь, навичок.

Учителям також необхідно проводити взаємні відвідування уроків, спостереження й аналіз діяльності педагогів у позаурочній роботі, проведенні позакласних заходів;

- забезпечення науково-методичної та матеріальної бази передбачає чітку організацію діяльності закладу, вдалий розклад навчальних занять, наявність відповідної літератури у шкільній бібліотеці (книг, енциклопедій, періодичної педагогічної преси, науково-методичних посібників і рекомендацій), наявність методичного кабінету з відповідною відео- й аудіотехнікою, фонотекою, широким арсеналом діагностичних, розвивальних тестів, сценаріїв ділових та рольових ігор, банком даних, які сприяли б обміну досвідом з проблем здоров'язбереження школярів;

- створення у школі здоров'язберігального простору, що передбачає організацію тісної взаємодії працівників закладу (адміністрації, педагогічного, медичного й психологічного персоналу), учнів, батьків школярів, громадськості, спрямованої на захист і підтримку здоров'я дітей, стимулювання учнів до вибору здорового способу життя.

Формами такої спільної роботи можуть бути: заняття у спортивних секціях, гуртках художньо-практичної спрямованості, проведення лекцій, консультацій для батьків, занять із запобігання згубним звичкам, днів здоров'я та ін. [5]

Висновки. Учителі – це провідники всіх нових ідей, задумів, інновацій, що впроваджуються в навчальні заклади вченими та управліннями освіти. Це головна відмінна особливість усіх людинознавчих технологій, до яких відносяться і освітні технології, висока залежність успішності яких стосується рівня професійної підготовки і загальної культури безпосередніх виконавців. Адміністративними методами ймовірно домогтися дотримання гігієнічних умов у класі, забезпечити складання грамотного, з позицій здоров'язбереження, розкладу уроків, зменшити обсяг домашніх завдань і т.д., однак здоров'яруйнівний вплив на учнів окремих вчителів безпосередньо на уроках нівелює позитивний ефект всіх цих зусиль до мінімуму.

І навпаки, грамотна, самовіддана праця педагога, що ставить турботу про здоров'я учня на перше місце, здійснює нейтралізуючий вплив на значні недоліки освітнього процесу. «Кадри вирішують усє!» - тезис у повній мірі є справедливим для всієї системи освіти. А для того, щоб вони вирішили правильно, грамотно, їх треба відповідним чином підготувати. [4]

Тож тільки цілеспрямована науково-методична робота, чітка система підвищення кваліфікації педагогічних кадрів здатні забезпечити розвиток професійної компетентності педагога і готовність до активних дій у питаннях здоров'язбереження.

Важливо, щоб здоров'язберігальний компонент став невід'ємною частиною професійної і особистісної позиції самого педагога – передати можливо тільки те, чим добре володієш ти сам.

Перспективи подальших досліджень стосуються вивчення суб'єктивних чинників, що впливають на ефективність професійної підготовки вчителя до активного здоров'язбереження учнів.

Перелік використаної літератури:

1. Волкова О.А. Воспитательная система образовательного учреждения со здоровьесберегающим компонентом: концепция, программа, циклограмма деятельности / О.А.Волкова. – М.: УП «Перспектива», 2010. – 116 с.
2. Дыхан Л.Б. Теория и практика здоровьесберегающей деятельности в школе / Л.Б.Дыхан. – Ростов н/Д: Феникс, 2009. – 412 с.
3. Капалыгина И.И. Укрепление здоровья и формирование навыков здорового образа жизни младших школьников: теория и практика: науч.-практ. пособие / И.И.Капалыгина. – Минск: Тесей, 2009. – 198 с.
4. Митяева А.М. Здоровьесберегающие педагогические технологии: учеб. пособие для студ. учреждений высш. проф. образования / А.М.Митяева. – М.: Издательский центр «Академия», 2012. – 208 с.
5. Омельченко Л.П., Омельченко О.В. Здоров'ятворча педагогіка / Л.П.Омельченко, О.В.Омельченко. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 205 с.
6. Третьяков П.И. Управление школой по результатам: практика педагогического менеджмента / П.И.Третьяков. – М.: Новая школа, 1997. – 288 с.
7. Шклярова О.А., Шестакова Н.В., Павлович И.Г. Здоровьесберегающее направление в современной школе / О.А.Шклярова, Н.В.Шестакова, И.Г.Павлович. – М: УЦ Перспектива, 2012. – 280 с.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2018 р.